

Iarăși... prețurile la produsele petroliere

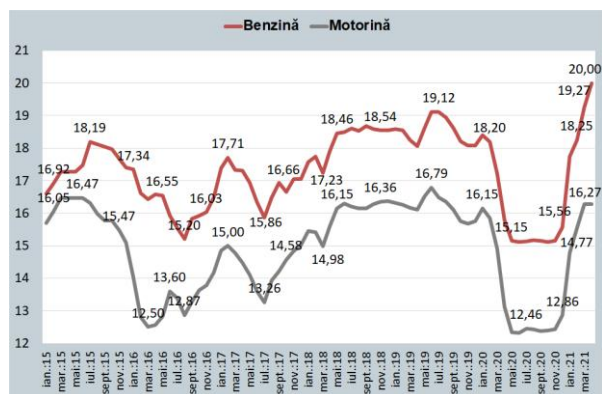
Autor: Vadim Gumene
Mai 2021

De mai mulți ani evoluția prețurilor la produsele petroliere reprezintă un subiect sensibil pentru societatea moldovenească. De cele mai multe ori acesta deraiază din albia economicului în cea a politicului, perpetuând problemele din domeniu fără careva intervenții sistemice. În cele din urmă, consumatorii de rând rămân în ceața provocată de polemicele dintre părțile "interesate", până la următoarea acutizare...

Care este geneza acestor disensiuni?

Subiectul prețurilor la produsele petroliere¹ a ieșit din nou în evidență imediat după aprofundarea în criza pandemică din primăvara anului 2020. Acest lucru datorându-se ieftinirii drastice a petrolului pe piețele internaționale pe fondul instituirii măsurilor restrictive și reducerii cererii la nivel mondial (ajungând chiar și la valori negative), generând nemulțumiri în rândul consumatorilor cu privire la reticenta reflectării acestor fluctuații și pe piața internă.

Figura 1. Evoluția prețurilor la produsele petroliere, lei/litru

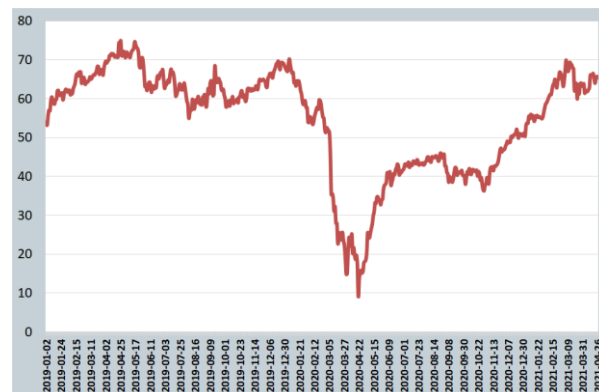
Sursă: date ANRE

Următor, începând cu anul 2021, după scăderea intensității crizei pandemice la nivel global și revenirii cererii pentru produsele date, prețurile pe piața internă au înregistrat o creștere constantă, acutizând indignările consumatorilor.

¹ În continuare ne vom referi doar la benzina A95 și motorina standard.

În speranța de a calma spiritele, companiile petroliere au venit cu mai multe explicații vizavi de factorii care au influențat evoluțiile date (majorarea prețurilor la bursele internaționale (Figura 2), dar și a accizelor²).

Figura 2. Evoluția cotațiilor Brent, \$/baril

Sursă: date date US Energy Information Administration

De cealaltă parte, instituțiile competente (ANRE și Consiliul Concurenței) au raportat în cadrul forului legislativ vizavi de situația creată pe piața produselor petroliere. Potrivit ANRE, aceasta a acționat în strictă conformitate cu cadrul legal și cu mandatul acordat acestei instituții prin Metodologia de calculare a prețurilor la produsele în cauză. În context fiind invocată lipsa unor pârghii de a interveni la formarea prețurilor date, deși a fost recunoscut faptul că "operatorii nu întotdeauna au operat scăderile de prețuri proporțional tendințelor de ieftinire a produselor la bursele internaționale".

În același timp, pe fondul acestor disensiuni în spațiul public au fost vociferate mai multe idei cu privire la măsurile care ar conduce la diminuarea prețurilor la produsele petroliere, printre care și revenirea la Metodologia precedentă de plafonare a prețurilor (ca fiind una mai bună). Drept rezultat, la 09.04.2021³ au fost aprobate amendamente la Legea nr.461 din 30.07.2001 privind piața produselor petroliere, în scopul creării unui nou cadru de reglementare în domeniu. La rândul său ANRE, întru executarea prevederilor legale, urmează să aprobe o nouă Metodologie de formare și aplicare a

² Conform Codului Fiscal, pentru anul 2021 cota accizelor pentru benzină a fost majorată de la 5960 lei/tonă la 6496 lei/tonă, iar pentru motorină de la 2508 lei/tonă la 2734 lei/tonă.

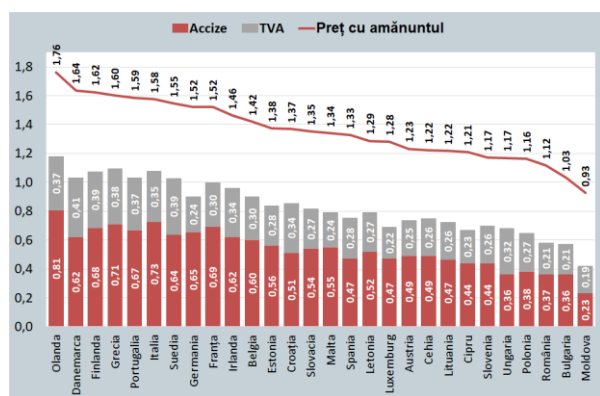
³<http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacteleislative/tabid/61/LegislativId/4871/language/ro-RO/Default.aspx>

prețurilor la produsele petroliere (având la bază principiul plafonării).

Cum sunt prețurile în Republica Moldova comparativ cu UE?

Atât în mediul consumatorilor, cât și al comercianților de produse petroliere sunt expuse părerii cu privire la prețurile practicate în Republica Moldova în raport cu alte țări, preponderent din UE. Pozițiile părților diferă foarte mult după retorica expusă, iar analiza mai minuțioasă a acestor valori relevă unele aspecte care nu pot fi ignorate în contextul asigurării unei comparabilități.

Figura 3. Prețurile comparative la benzină în aprilie 2021, Euro/litru

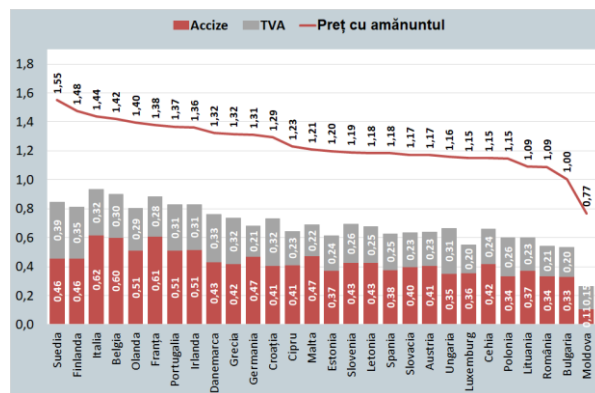

Sursă: date DG Energy, ANRE

Astfel că, la prima vedere o analiză comparativă a prețurilor la aceste produse în Republica Moldova, într-adevăr indică asupra unor valori mai mici în raport cu prețurile practicate în UE, fiind de doar 0,93 Euro/litru pentru benzină și de 0,77 Euro/litru în cazul motorinei (Figura 3, 4). Aceasta fiind un argument vehiculat în mod tendențios în spațiul public pentru a tempera nemulțumirile consumatorilor.

Însă, astfel de constatări nu sunt tocmai corecte, întrucât valorile prezentate nu sunt comparabile, acestea înglobând în sine taxe și impozite aferente comercializării acestor produse, care diferă foarte mult de la o țară la alta. Principalele taxe și impozite fiind reprezentate de TVA și accize.

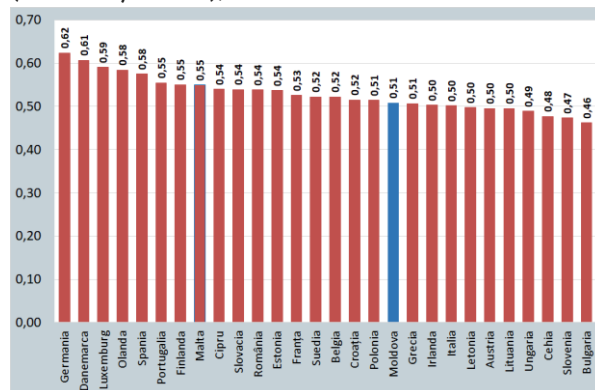
Figura 4. Prețurile comparative la motorină în aprilie 2021, Euro/litru

Sursă: date DG Energy, ANRE

Prin urmare, în cazul excluderii acestor două componente din prețul de comercializare a produselor petroliere, poate fi urmărit un tablou diferit. În așa fel, prețurile practicate în Republica Moldova sunt practic la nivelul mediu european, nefiind evidențiate diferențe mari comparativ cu majoritatea statelor UE (Figura 5, 6).

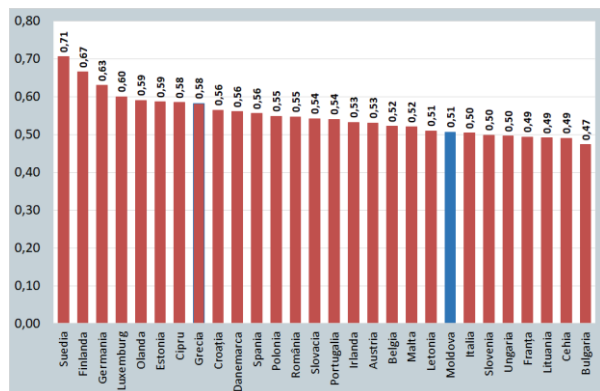
Figura 5. Prețurile comparative la benzină în aprilie 2021 (fără TVA și accize), Euro/litru

Sursă: date DG Energy, ANRE, BNM

Totodată, chiar dacă admitem că prețurile fără TVA și accize sunt la nivelul mediu european (care include și profitul/pierderile companiilor petroliere), trebuie de conștientizat faptul cheltuielile, care la fel se regăsesc aici, sunt net inferioare celor practicate în țările europene unde nivelul inputurilor este incomparabil mai mare (spații de stocare, salarii, servicii comunale, arendă, impozite, etc..).

Figura 6. Prețurile comparative la motorină în aprilie 2021 (fără TVA și accize), Euro/litru

Sursă: date DG Energy, ANRE

Mai mult ca atât, prețurile indicate mai sus (după excluderea TVA și accize) includ și alte componente (sub forma unor taxe și impozite specifice) care diferă de la țară la țară (cum ar fi: impozitul pe petrol, taxa stocurilor de urgență, impozitul pe energie, impozitul pe carbon, impozitul autorităților locale și regionale, etc.⁴). Cert este că, componentele date în cazul Republicii Moldova fie lipsesc, fie sunt net inferioare celor practicate în țările UE, iar acest lucru trebuie luat în calcul la compararea datelor de mai sus.

De altfel, o componentă obligatorie care este reflectată în prețurile practicate în UE (după excluderea TVA și accize), însă lipsește în cazul Republicii Moldova ține de cheltuielile aferente menținerii unui nivel minim al stocurilor obligatorii de produse petroliere⁵. Deși, trebuie de menționat că Republica Moldova urmează sa-și asume în viitorul apropiat acest angajament conform Acordului de Asociere.

Ținând cont de toate considerentele menționate mai sus, putem conchide asupra faptului că, în privința prețurilor la produsele petroliere practicate în Republica Moldova (după excluderea TVA și accize), deși sunt la nivelul mediu celor din UE, există anumite dubii ce țin de corectitudinea

⁴ Survey on the petroleum products' price data collection published in the weekly EU oil bulletin (https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/survey_oil_bulletin_data_collection.pdf)

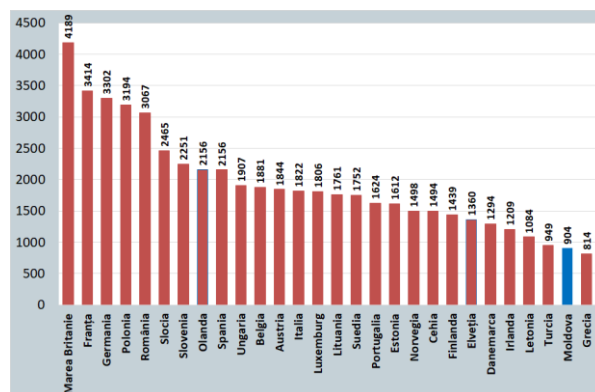
⁵ Directiva 2009/119/CE privind obligația statelor-membre de a menține un nivel minim de rezerve de țiței și/sau de produse petroliere încă nu a fost transpusă în legislația națională, astfel agenții economici de pe piața produselor petroliere din Republica Moldova nu au obligația de a menține un nivel minim de stocuri de petrol și/sau de produse petroliere.

acestora, în special în urma analizei comparative a componentelor acestora.

Care este densitatea stațiilor de alimentare din Republica Moldova?

O scuză adesea vehiculată, în special de către companiile petroliere, ce ar argumenta nivelul prețurilor produselor petroliere ține de cheltuielile operaționale mari per stație de alimentare raportat la volumul de combustibili comercializați comparativ cu alte țări. O situație deloc surprinzătoare, având în vedere densitatea stațiilor de alimentare din unele regiuni (circa 70% fiind amplasate în mun. Chișinău).

Figura 7. Numărul de autoturisme deservite de o stație de alimentare în anul 2019

Sursă: date DG Energy, ANRE, ASP

O imagine la nivel de țară am putea formula după o analiza comparativă a numărului de stații de alimentare și a numărului de autoturisme⁶ înregistrate. Astfel, din Figura 7 putem constata cu ușurință că raportul dintre numărul de autoturisme înregistrate și numărul stațiilor de alimentare este mult sub media țărilor din UE⁷.

Situația creată fiind datorată lipsei unui cadru de reglementare a densității stațiilor de alimentare (ex: raportat la populație, distanță, etc.), precum și de aviditatea companiilor petroliere în contextul unei Metodologii permissive (a se vedea mai jos).

⁶ Pentru a asigura comparabilitatea datelor cu alte țări a fost selectată doar această categorie a mijloacelor de transport.

⁷ La nivelul mun. Chișinău cifra fiind de 442 autoturisme/stație de alimentare.

Cu toate că, circumstanțele regulatorii create (cu rea intenție sau nu) pe parcursul timpului argumentează într-o oarecare măsură poziția companiilor petroliere, totuși nu este tocmai clar de ce consumatorii ar trebui să achite nota de plată pentru "lupta" asumată a companiilor de a amplasa (deja a arenda) cât mai multe stații de alimentare în anumite regiuni (în special cu un flux sporit) în speranța de a "pescui" cât mai mulți clienți.

Care este calitatea produselor petroliere din Republica Moldova?

Chiar dacă la prima vedere prețurile practicate în Republica Moldova (fără accize și TVA) sunt comparabile cu cele din UE, costul real al produselor petroliere importate rămâne a fi necunoscut, la fel ca și profiturile obținute de companiile petroliere. Aceste valori sunt de asemenea direct dependente și de calitatea produselor comercializate.

Deși, atât în analiza efectuată, cât și în toate calculele operate de către instituțiile responsabile se prezumă că calitatea produselor petroliere este similară celei din UE (cum ar fi referințele la cotațiile Platts în Metodologie), realitatea de fapt poate fi alta.

Dacă în UE calitatea produselor date nu este pusă la îndoială, atunci în cazul Republicii Moldova planează anumite suspiciuni. Or, în lipsa unui sistem funcțional de monitorizare a calității produselor petroliere nu există certitudinea că consumatorul într-adevăr procură produse de calitate pretinsă (deși practic la prețuri europene).

Trebuie de menționat că, în lumina angajamentelor asumate în cadrul Acordului de Asociere⁸, a fost amendat cadrul legal⁹ cât și normativ¹⁰ prin stabilirea specificațiilor tehnice obligatorii, efectuate conform metodelor analitice prevăzute în standardele europene¹¹, precum și

⁸ Crearea cadrului necesar pentru implementarea unor prevederi din Directivei 98/70/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 octombrie 1998 privind calitatea benzinei și a motorinei

⁹ Legea nr.168 din 26.07.2018 pentru modificarea unor acte legislative.

¹⁰ Hotărârea Guvernului nr. 72 din 11.02.2019 cu privire la aprobarea modificărilor ce se operează în unele hotărâri ale Guvernului.

¹¹ Standardele europene aprobate ca standarde moldovenești: EN228 „Carburanți pentru automobile. Benzină fără plumb. Cerințe și metode de încercare” și EN590 „Carburanți pentru automobile. Motorină. Cerințe și metode de încercare.”

introducerii unui mecanism de monitorizare a calității acestora.

Chiar și în pofida noului cadru de reglementare, este dificilă evaluarea implementării acestuia. Or, conform prevederilor¹², începând cu anul 2020 Ministerul Economiei și Infrastructurii în comun cu organismele de inspecție recunoscute urmau să întocmească și să publice raportul anual cu datele naționale privind monitorizarea calității benzinei și motorinei. Inexistența oricăror informații cu privire la procesele date induce asupra presupunerii inexistenței unui sistem, deocamdată operațional, de monitorizare a calității produselor petroliere care permitea/permite devieri de la rigorile standardelor de calitate europene.

Care au fost tentativele de reglementare a prețurilor la produsele petroliere?

Pe parcursul anilor au existat mai multe tentative de reglementare a prețurilor la produsele petroliere, toate fiind bazate pe două concepte fie limitarea rentabilității, fie plafonarea prețurilor maxime de comercializare. Alternarea acestora în timp fiind ghidată mai degrabă de interesele politice decât de cele socio-economice, iar schimbări sistemice esențiale nefiind înregistrate.

Limitarea rentabilității la 10%

În perioada anilor 2007-2016 și ulterior 2019-până la moment, Metodologia¹³ de calculare a prețurilor se bazează pe limitarea rentabilității la nivelul de 10%.

Această soluție s-a dovedit a fi una ineficientă deoarece, de jure, aceasta avea drept scop menținerea unui nivel just al prețurilor care ar acoperi cheltuielile relevante, precum și o rată rezonabilă de rentabilitate. De facto, însă, în contextul carențelor cadrului concurențial, dar și a unei metodologii permissive, rentabilitatea raportată a companiilor era/este chiar inferioară limitei admise, iar plafonarea acesteia la limita maximă de 10% era/este una absolut inutilă.

¹² Art. 2512-2513 din Hotărârea Guvernului Nr. 1116 din 22.08.2002 despre aprobarea Regulamentului cu privire la depozitarea și comercializarea cu ridicata, prin sistem automatizat, a produselor petroliere identificate.

¹³ Hotărârea ANRE Nr. 50 din 11.03.2019 privind aprobarea Metodologiei formării și aplicării prețurilor la produsele petroliere

De altfel, problema consta în transparența redusă a cheltuielilor care se iau în considerare la calcularea prețului (mai multe cheltuieli pot fi incluse în formula de calcul a prețurilor). Mai mult, posibilitatea (pseudo-)arendării stațiilor de alimentare (cea mai mare parte din stațiile de alimentare nu sunt în proprietatea companiilor petroliere ci arendate) a oferit un spațiu și mai mare de manevră în procesul de optimizare financiară pentru încadrarea formală în limita de 10% a rentabilității.

Drept rezultat, în ultimii 6 ani rentabilitatea la cele mai mari companii petroliere nu a depășit nici cifra de 3%, înregistrând de cele mai multe ori valori negative. Judecând în baza acestor performanțe economice, comercializarea produselor petroliere, aparent, este un domeniu nu foarte profitabil (ironic).

De menționat că, anterior, anume acestea au reprezentat motivele schimbării cardinale a principiilor de reglementare a pieței date (prin aprobarea unei noi Metodologii în martie 2016), conform cărora ANRE stabilea prețurile maxime de comercializare.

Plafonarea prețurilor cu amănuntul

În martie 2016, din cauza evidențierii unor perturbații accentuate pe piața produselor petroliere din Republica Moldova, determinate în mare parte de reticența companiilor petroliere de ajustare a prețurilor interne în conformitate cu fluctuațiile regionale/internaționale, ANRE a aprobat o nouă Metodologie de formare și aplicare a prețurilor la produsele petroliere¹⁴, care potrivit autorilor ar fi trebuit să excludă reglementări și prevederi inutile și concomitent să contribuie la ridicarea rolului regulatorului independent în domeniu.

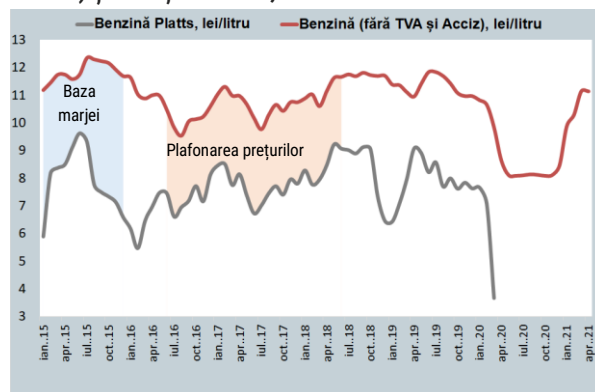
Astfel, în conformitate cu Metodologia dată, prețurile maxime de comercializare cu amănuntul a produselor petroliere principale se calculau odată la 14 zile în baza cotațiilor Platt's (întrucât anume acestea sunt prețurile de referință pentru majoritatea tranzacțiilor cu produse petroliere din zonă), iar pentru gazul lichefiat în baza cotațiilor Argus DAF Brest propane-butane mix, cota accizelor și cota taxei pe valoarea adăugată în conformitate cu Codul Fiscal, dar și **marja comercială**

specifică care includea toate cheltuielile aferente comercializării produselor petroliere și nemijlocit profitul.

Prin modificările conceptuale propuse s-a dorit limitarea reticențelor companiilor petroliere vizavi de evoluțiile cotațiilor pe bursele regionale, fapt ce în virtutea deficiențelor cadrului concurențial și a celui regulator din sector admitea practicarea unor metode inechitabile de calculare și ajustare a prețurilor cu amănuntul la produsele petroliere, care nemijlocit conducea la supraprofituri.

Deși, inițiativa dată se încadra în logica abordării ce ține de determinarea transparentă a prețurilor la produsele petroliere, aceasta nu a avut la bază modelări sau scenarii ulterioare. Stabilirea marjei comerciale specifice pentru primul an de aplicare a Metodologiei a fost în baza marjei (stabilite indirect din prețul mediu de vânzare (fără taxe) „-” cotația Platt's) pentru anul precedent anului aprobării noii Metodologii (adică anul 2015).

Figura 8. Evoluția prețului la benzină (fără TVA și accize) și cotațiile Platts, lei/litru

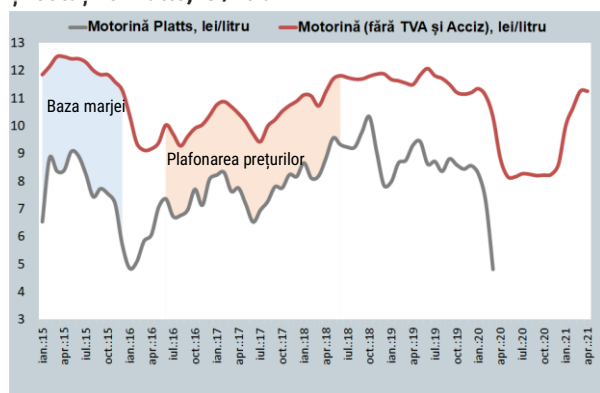
Sursă: date ANRE (disponibile doar până în martie 2020)

Totuși, ținând cont de faptul că anume în această perioadă a avut loc diminuarea drastică a prețului la produsele petroliere pe piețele internaționale (care implicit a condus la creșterea speculativă a marjei respective în 2015), nu a fost oportună utilizarea acestei perioade drept referință pentru stabilirea marjei comerciale specifice.

Astfel, ar fi fost mai rațională estimarea prin metode empirice a perioadelor în care prețurile produselor petroliere pe piața internă au fost ajustate într-o manieră corespunzătoare dinamicii cotațiilor Platt's, dar și evaluarea acestora pentru perioade mai mari de timp (de ex. ultimii 3 ani).

¹⁴ Hotărârea ANRE nr. 102 din 31.03.2016 privind aprobarea Metodologiei formării și aplicării prețurilor la produsele petroliere

Figura 9. Evoluția prețului la motorină (fără TVA și accize) și cotațiile Platts, lei/litru

Sursă: date ANRE (disponibile doar până în martie 2020)

Prin urmare, a fost aprobată o marjă comercială specifică care nu corespundea realităților social-economice a țării, adică prea mare, care a permis companiilor să seteze prețuri relativ înalte la carburanți. Acest lucru devenind mai evident în perioadele când cotațiile Platt's au început să crească, conducând la o escaladare a prețurilor pe piața internă. Deși, după cum poate fi văzut, per ansamblu acestea au urmat cotațiile internaționale (minimizând reticența companiilor petroliere).

Ulterior, pentru a nu admite tensiuni în societate s-a decis asupra "înghețării" prețurilor la un anumit nivel și ulterioara renunțare la conceptul de plafonare a prețurilor cu revenirea la Metodologia precedentă (de limitare a rentabilității).

La ce să ne așteptăm de la noua Metodologie?

După cum a fost menționat, în contextul modificării cadrului legal, ANRE urmează să elaboreze și să aprobe o nouă Metodologie de calculare a prețurilor, prin revenirea la principiile precedente de reglementare a pieței produselor petroliere, care au fost aplicate în perioada anilor 2016-2018 (de plafonare a prețurilor).

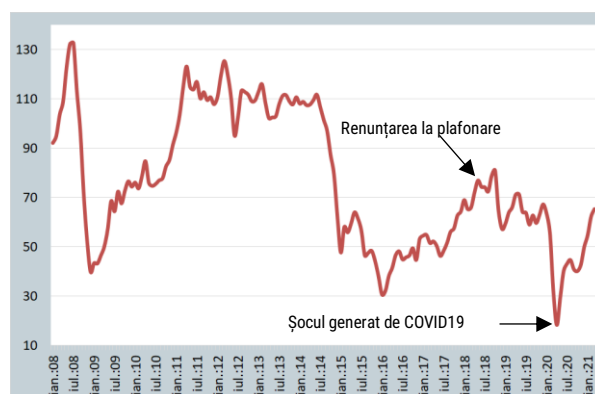
De menționat că, acea soluție s-a dovedit a fi una neviabilă în timp deoarece marjele prevăzute de Metodologie au fost stabilite în mod tendențios fără a o elementară perspectivă de majorare a prețurilor internaționale (a se vedea mai sus), iar odată cu creșterea acestora, mecanismul de plafonare a fost compromis, ca într-un final să se renunțe la acesta.

Prin urmare, în cazul revenirii la aceleași marje stabilite în Metodologia precedentă, rezultatul este unul prognozabil. În cazul în care am extrapola plafonarea prețurilor (cu marjele din acea perioadă) pentru perioada 2018-2021 ar rezulta prețuri chiar mai mari decât cele înregistrate de facto, cu excepția căderii înregistrate în primele luni ale pandemiei (mai-iunie)¹⁵. De altfel, acesta reprezentând un argument de bază al ANRE în promovarea revenirii la conceptul de plafonare a prețurilor, fără a ține cont că de fapt acesta a fost un șoc excepțional (cotațiile ajungând pentru prima dată în istorie la valori negative) în baza căruia nu pot fi făcute concluzii pertinente ce ar viza intervenția la formarea prețurilor.

Prin urmare, în cazul în care nu vor fi asigurate condițiile unui cadru concurențial adecvat în domeniu, reglementată amplasarea stațiilor de alimentare, etc, rezultatul aplicării oricăror metodologii (de limitare a rentabilității sau plafonare a prețurilor) poate fi unul anticipat. În special, aceasta ar putea conduce într-o perspectivă nu prea îndelungată la sporirea tensiunii în societate cu privire la corectitudinea prețului plătit pentru produsele petroliere (posibil de nu cea mai bună calitate).

Or, ar fi cel puțin naiv să nu admitem pentru perioadele viitoare cotații mai superioare pentru produsele petroliere, în contextul în care acestea la moment sunt departe de maximele înregistrate în ultimii 14 ani, însă foarte aproape de valoare la care în anul 2018 plafonarea prețurilor nu a mai funcționat (Figura 10).

Figura 10. Evoluție cotații BRENT, \$/baril

Sursa: date US Energy Information Administration

¹⁵ ANRE "Piața produselor petroliere din Moldova: analiza reglementărilor de stabilire a prețurilor de comercializare cu amănuntul (Preț Plafon vs Rentabilitate)

Concomitent, majorarea anuală planificată a accizelor, instituirea rezervelor minime obligatorii (conform Acordului de Asociere), dar și operaționalizarea sistemului de monitorizare a calității produselor petroliere (ce va face imposibil importul unor produse de o calitate necorespunzătoare și deci la un cost mai mic) vor exercita o presiune suplimentară asupra prețurilor de comercializare, care eventual ar conduce la o explozie a acestora.

Concluzii

Pe parcursul timpului, am fost martorii mai multor tentative de reglementare a pieței produselor petroliere în Republica Moldova, care însă nu s-au soldat cu prea mult succes. Nemulțumirile în societate vizavi de evoluțiile prețurilor la aceste produse fiind omniprezente, de asemenea fiind acutizate de suspiciunile rezonabile ce planează asupra calității produselor date.

Inițiativele date au fost concentrate în exclusivitate pe reglementarea prețului final, de multe ori cu interferențe politice, deși carențele din domeniu au un caracter mult mai amplu și necesită eforturi susținute din partea autorităților.

În mod prioritar, pentru a garanta sustenabilitatea oricărui format de temperare a prețurilor la produsele petroliere (mărirea marjei comerciale, rentabilitatea maximă, etc.), acesta trebuie să satisfacă interesele minime ale tuturor părților implicate (nu în ultimul rând al consumatorilor), fiind ancorat de perspectiva liberalizării totale a pieței date.

Desigur, condiția de bază rezidând în excluderea carențelor existente în mediul concurențial și o analiză mai minuțioasă a practicilor existente în domeniul vizat din partea instituțiilor competente.

Concomitent, este indispensabilă reglementarea densității stațiilor de alimentare pentru a exclude exercitarea presiunii asupra prețurilor datorată de cheltuielile operaționale exagerate raportate la vânzările înregistrate per stație.

La fel, este iminentă asigurarea calității produselor comercializate în conformitate cu standardele europene din domeniu prin asigurarea funcționalității noului sistem de monitorizare a calității, ce ar susține certitudinea în

rândul consumatorilor, precum că prețul achitat reflectă pe deplin calitatea produsului procurat.